

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

ZAŠTITA ZVIŽDAČA I IKT PROTIV KORUPCIJE

PROŠIRENI MATERIJAL ZA OBUKU ZA OMLADINSKE
RADNIKE, ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA,
EDUKATORE I PRAKTIČARE

Razvijeno u okviru projekta **With Digitalisation Versus Corruption**
(Erasmus)

Za praktično učenje, bezbjedno prijavljivanje i integritet zajednice

Decembar 2025

ERASMUS-YOUTH-2023-CB

Naziv projekta: „With Digitalisation Versus Corruption“ u okviru programa Erasmus Youth 2023 – Izgradnja kapaciteta u oblasti mladih – Zapadni Balkan

Broj projekta: 101131572

Projekat „With Digitalisation Versus Corruption“ sufinansira Evropska unija.

Koordinator:

NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Crna Gora

Organizacije učesnice:

- Znanstveno-raziskovalno združenje za umetnost, kulturne in izobraževalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Slovenija
- Phiren Amenca International Network (Phiren Amenca) – Belgija
- Privatna naučna ustanova Institut za primijenjena istraživanja za biznis Skoplje (IARB) – Republika Sjeverna Makedonija
- Gagnsæi samtök gegn spillingu (TI-IS) – Island
- Qendra Open Doors (OPEN DOORS) – Albanija
- EPEKA Berlin EV (EPEKA BERLIN EV) – Njemačka
- Europe for You, z.s. (EUROPE FOR YOU) – Češka
- Center for Education and Training Prizren (CET-PRIZREN) – Kosovo
- Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA Serbia) – Srbija
- Fundacja Europejski Instytut Outsourcingu (EOIF) – Poljska
- Udruženje Akustikum – muzička omladina JMBH (AKUSTIKUM) – Bosna i Hercegovina
- Lxkia Izcilik ve Doga Sporlari Kulubu Dernegi (LIDOSK) – Turska
- Arcigay (ACIGAY APS) – Italija
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Islandija
- Skupnost Občin Slovenije - Slovenija
- Institut Jožef Stefan - Slovenija

Autori:

- Udruženje Akustikum – muzička omladina JMBH (AKUSTIKUM) – Bosna i Hercegovina
- NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Crna Gora
- Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA Serbia) – Srbija
- Znanstveno-raziskovalno združenje za umetnost, kulturne, izobraževalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Slovenija
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Islandija

IZJAVA O ODRICANJU OD ODGOVORNOSTI

Informacije i stavovi iznijeti u ovom Priručniku predstavljaju stavove Instituta za primijenjena istraživanja za biznis i ne odražavaju nužno zvanično mišljenje Evropske unije ili bilo koje druge institucije koja obezbjeđuje finansiranje. Institucije Evropske unije, niti bilo koje lice koje nastupa u njihovo ime, ne mogu se smatrati odgovornim za upotrebu informacija sadržanih u ovom dokumentu.

sadržaj

04	UVOD	11	MODUL 3: IKT ALATI, DIGITALNA BEZBJEDNOST I BEZBJEDNO POSTUPANJE SA DOKAZIMA
05	KAKO KORISTITI OVAJ MATERIJAL	13	MODUL 4: ETIKA, INTEGRITET I ULOGA OMLADINSKIH RADNIKA
06	PRINCIPI DIZAJNA OBUKE	15	MODUL 5: METODE PODUČAVANJA I PODIZANJE SVIJESTI
07	MODUL 1: RAZUMIJEVANJE ZAŠTITE ZVIŽDAČA	17	PRIMJER JEDNODNEVNE AGENDE
09	MODUL 2: PRAVNI OKVIRI, KANALI ZA PRIJAVLJIVANJE I ZAŠTITA	18	ANEKSI

UVOD

O projektu

DigitalVScorrupt je Erasmus+ CBY i WB projekat čiji je glavni cilj borba protiv korupcije u EU i na Zapadnom Balkanu (WB) kroz digitalne alate i osnaživanje mladih i ljudi u EU i na Zapadnom Balkanu (WB).

Korupcija slabi demokratske institucije, smanjuje povjerenje u javne sisteme i ograničava mogućnosti za mlade. Ona utiče na obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvenu zaštitu, javne nabavke, usluge zajednice i svakodnevni kvalitet života građana. Kada se nepravilnosti ne prijavljuju, zloupotreba postaje normalizovana i ljudi počinju da vjeruju da je pravičnost nemoguća.

Zviždači imaju suštinsku ulogu u osporavanju takve kulture. To su osobe koje, u javnom interesu, prijavljuju korupciju, prevaru, zloupotrebu ovlašćenja, nenamjensko korišćenje sredstava, prijetnje po zdravlje ili bezbjednost, štetu po životnu sredinu ili druge ozbiljne nepravilnosti. Njihovo djelovanje može pomoći institucijama da isprave nepravilno postupanje, zaštite zajednice i unaprijede odgovornost.

Istovremeno, prijavljivanje nepravilnosti rijetko je jednostavno. Osobe koje progovore često se plaše odmazde, gubitka posla, isključenosti, stigme, onlajn uznemiravanja ili pritiska kolega i nadređenih. Iz tog razloga zaštita zviždača nije samo pravno pitanje; ona je i obrazovno, etičko i društveno pitanje. Mladima i odraslima koji ih podržavaju potrebne su jasne informacije, praktični alati i bezbjedni putevi za djelovanje.

Ovaj prošireni materijal za obuku razvijen je u okviru Erasmus+ projekta „With Digitalisation Versus Corruption“. Zasniva se na diskusijama i učenju sa međunarodne obuke u Tuzli (23–27. jul 2025) i pretvara ih u strukturisani resurs koji se može koristiti u budućim radionicama, lokalnim akcijama, internim obukama osoblja i obrazovanju zasnovanom na zajednici.

Šta ovaj materijal dodaje

U poređenju sa kratkom prezentacijom ili nacrtom radionice, ova verzija nudi detaljnija objašnjenja, napomene za facilitaciju, primjere vježbi, pitanja za osvrt, savjete za trenere i obrasce spremne za upotrebu.

Napisana je tako da facilitatori mogu iz nje učiti i direktno je prilagoditi u materijale za radionice, planove sesija ili Predložena aktivnost podizanja svijesti.

KAKO KORISTITI OVAJ MATERIJAL

Ovaj dokument je namjerno modularan. Možete ga sprovesti kao cjelovit kurs obuke, odabrati samo one module koji odgovaraju potrebama učesnika ili ga kombinovati sa lokalnim studijama slučaja i nacionalnim pravnim informacijama. Pogodan je za omladinske centre, škole, NVO, opštine, volonterske programe, projektne timove i okruženja neformalnog obrazovanja.

Facilitatori se ohrabruju da terminologiju, primjere i puteve prijavljivanja prilagode pravnom i institucionalnom kontekstu svoje zemlje. Cilj nije da se učesnici pretvore u pravne eksperte, već da budu informisaniji, sigurniji i oprezniji kada se bave pitanjima povezanim sa korupcijom.

Format izvođenja	Kako se može koristiti
Opcija formata	Predložena upotreba
Obuka od 1 do 3 dana	Za produbljeno učenje, grupni rad, praktične vježbe i lokalnu adaptaciju.
Samostalna radionica	Koristite jedan modul za sesiju od 60 do 120 minuta o određenoj temi.
Interna organizaciona obuka	Izgradite svijest osoblja o bezbjednom prijavljivanju, povjerljivosti, digitalnoj higijeni i etičkom odgovoru.
Sesija podizanja svijesti mladih	Fokusirajte se na praktična prava, rizike, bezbjedno ponašanje i gdje potražiti podršku.

PRINCIPI DIZAJNA OBUKE

Prijavljivanje nepravilnosti može biti osjetljiva tema. Neki učesnici su možda već svjedočili zloupotrebi, korupciji, diskriminaciji ili odmazdi, ili su ih doživjeli. Dobra facilitacija zato zahtijeva više od snažnog poznavanja sadržaja: zahtijeva i povjerenje, pažljivo vođenje tempa i jasno razumijevanje granica.

- Od početka stvorite bezbjedan i uvažavajući prostor za učenje.
- Nikada ne vršite pritisak na učesnike da iznose lična iskustva.
- Pojasnite da obuka pruža obrazovne smjernice, a ne formalni pravni savjet.
- Podstaknite učesnike da kritički razmišljaju i o mogućnostima i o rizicima.
- Uravnotežite osnaživanje sa oprezom: progovoriti može biti važno, ali priprema je značajna.
- Primjere iz stvarnog života koristite samo na način koji štiti privatnost i dostojanstvo.
- Uključite informacije za upućivanje gdje je moguće: institucije ombudsmana, antikorupcijska tijela, NVO, pružaoce pravne pomoći ili usluge psihosocijalne podrške.

Podsjetnik za facilitatora

Kada učesnik podijeli stvarni slučaj, nemojte ga odmah gurati ka prijavljivanju. Prvo mu pomozite da razjasni situaciju, procijeni neposredne rizike, razmotri povjerljivost i identifikuje odgovarajuću podršku.

Obuka treba da ojača odgovorno djelovanje, a ne da stvara pritisak za nebezbjedno djelovanje.

MODUL 1: RAZUMIJEVANJE ZAŠTITE ZVIŽDAČA

Preporučeno trajanje

60–90 minuta.

Glavni fokus

Osnovni pojmovi, javni interes i zašto je prijavljivanje nepravilnosti važno.

Predloženi rezultat

Materijal za učesnike, bilješke sa diskusije ili kratak akcioni plan.

Ciljevi učenja

- Razumjeti ko se može smatrati zviždačem.
- Razlikovati prijavljivanje nepravilnosti od ogovaranja, ličnog konflikta ili nepotkrijepljenih optužbi.
- Prepoznati dimenziju javnog interesa u prijavljivanju nepravilnosti.
- Objasniti zašto je prijavljivanje nepravilnosti važno za demokratiju, odgovornost i učešće mladih.

Osnovni sadržaj

Zviždač je osoba koja prijavljuje ili otkriva informacije o nepravilnostima za koje je saznala u radnom, organizacionom, obrazovnom ili institucionalnom kontekstu. Nepravilnost može obuhvatiti korupciju, prevaru, krađu javnih resursa, zloupotrebu ovlašćenja, diskriminaciju, štetu po životnu sredinu, prijetnje javnom zdravlju ili bezbjednosti, ili druga kršenja zakona i etike.

Korisna polazna tačka u obuci jeste naglasiti da prijavljivanje nepravilnosti nije jednostavno „tužakanje nekoga“. Određujući element je javni interes. Prijava se podnosi zato što pitanje utiče na pravičnost, zakonitost, bezbjednost, transparentnost ili prava drugih. Briga nije prvenstveno lična osveta ili privatni konflikt.

Učesnici takođe treba da razumiju da ljudi mogu prijavljivati interno, eksterno ili, u određenim okolnostima, javno. Interno prijavljivanje obično znači obavještanje nadređenog, službenika za etiku ili internog kanala za prijavljivanje. Eksterno prijavljivanje odnosi se na nadležno javno tijelo,

inspekciju, instituciju ombudsmana ili specijalizovani organ. Javno objelodanjivanje je osjetljivije i treba ga razmatrati samo zajedno sa pravnom zaštitom, rizicima i kontekstom.

Pojam	Značenje u praksi
Prijavljivanje nepravilnosti	Prijavljivanje ozbiljne nepravilnosti u javnom interesu, idealno na osnovu činjenica i kroz odgovarajuće kanale.
Lična pritužba	Pritužba usmjerena uglavnom na individualno radno ili međuljudsko pitanje, koje i dalje može biti važno, ali nije nužno prijavljivanje nepravilnosti.
Glasina ili ogovaranje	Neprovjerena informacija podijeljena bez dokaza, strukture ili obzira prema posljedicama.
Etička zabrinutost	Šira zabrinutost u vezi sa ponašanjem, kulturom ili vrijednostima, koja može, ali i ne mora predstavljati pravno kršenje.

Predložena aktivnost

Mapiranje asocijacija: pitajte učesnike koje riječi povezuju sa pojmom „zviždač“. Zapišite i pozitivne i negativne odgovore na flipčart. Zatim diskutujte zašto društvo često u teoriji cijeni zviždače, ali oklijeva da ih zaštiti u praksi.

Pitanja za osvrt

Zašto se ljudi često plaše da prijave nepravilnosti?

Šta prijavu čini vjerodostojnijom i odgovornijom?

Koja je razlika između hrabrosti i nepromišljenosti u ovom kontekstu?

Napomena za trenera

Ovaj modul najbolje funkcioniše kada primjeri dolaze iz okruženja poznatih učesnicima: škole, omladinski projekti, lokalna samouprava, sportski klubovi, socijalna pomoć, zapošljavanje ili javne nabavke.

Za mlađe učesnike, na početku izbjegavajte pravni žargon. Počnite sa pravičnošću, bezbjednošću i povjerenjem.

MODUL 2:

PRAVNI OKVIRI, KANALI ZA PRIJAVLJIVANJE I ZAŠTITA

Preporučeno trajanje

75–105 minuta.

Glavni fokus

Minimalni standardi, odmazda i institucionalne odgovornosti.

Predloženi rezultati za učesnike

Materijal za učesnike, bilješke sa diskusije ili kratak akcioni plan.

Ciljevi učenja

- Upoznati se sa ključnim principima zaštite povezanim sa prijavljivanjem nepravilnosti.
- Razumjeti svrhu internih i eksternih kanala za prijavljivanje.
- Prepoznati kako odmazda može izgledati u praksi.
- Identifikovati koje informacije treneri treba da lokalizuju prema nacionalnom kontekstu.

Osnovni sadržaj

Na evropskom nivou, Direktiva EU o zaštiti zviždača (2019/1937) uspostavila je minimalne standarde za zaštitu osoba koje prijavljuju povrede prava Unije. Čak i kada se zemlje nalaze izvan EU, Direktiva i povezani evropski standardi predstavljaju korisno mjerilo za dobru praksu u sistemima prijavljivanja i zaštitnim mjerama.

Učesnici treba da razumiju nekoliko osnovnih principa: povjerljivost identiteta prijavitelja; bezbjedne i dostupne kanale za prijavljivanje; zaštitu od odmazde; blagovremeno postupanje po prijavi; i pristup informacijama, savjetu ili podršci. U praksi, ovi standardi imaju smisla samo ako institucije znaju kako da ih primijene i ako potencijalni prijavitelji imaju povjerenje u proces. O odmazdi treba razgovarati široko. Ona može obuhvatiti otkaz, degradaciju, premještaj, prijetnje, isključivanje sa sastanaka, napade na ugled, onlajn uznemiravanje, maltretiranje, pritisak da se podnese ostavka, uskraćivanje prilika, zastrašivanje ili suptilne oblike izolacije. Mnogi učesnici prepoznaju odmazdu tek kada postane ekstremna, zato treneri treba da im pomognu da uoče rane znakove upozorenja.

Oblast	Elementi dobre prakse
Šta dobri sistemi prijavljivanja uključuju	Povjerljiv prijem, jasne procedure, potvrdu prijema, nepristrasnu procjenu, bezbjedno čuvanje informacija i komunikaciju o daljem postupanju.
Šta zaštita treba da obuhvati	Odmazdu povezanu sa zaposlenjem, fizičku bezbjednost, privatnost, pravnu podršku, psihosocijalno opterećenje i štetu po ugled.
Šta treneri treba da lokalizuju	Nacionalne zakone, relevantne institucije, rokove, procedure pritužbi, zaštitu iz radnog odnosa i dostupne usluge podrške.

Mini vježba

Zamolite učesnike da identifikuju jednu instituciju, tijelo ombudsmana, antikorupcijsku agenciju, inspekciju ili pouzdanu NVO u svojoj zemlji koja bi mogla primiti ili podržati prijavu povezanu sa korupcijom. Vježba pomaže da se tema premjesti iz teorije u lokalnu stvarnost.

Diskusija o slučaju

Zaposleni u opštini prijavljuje sumnjive prakse javnih nabavki. Ubrzo nakon toga biva isključen sa sastanaka, dobijaju mu se manje značajni zadaci i upozorava se da „narušava ugled institucije“. Zamolite učesnike da identifikuju koje radnje se mogu smatrati odmazdom, koju dokumentaciju zaposleni treba da čuva i koji kanali podrške mogu biti relevantni.

Važno ograničenje

Ovaj materijal za obuku je obrazovni. On ne zamjenjuje nacionalni pravni savjet. Kada se pojavi stvarni slučaj, facilitatori treba da ohrabre učesnike da provjere važeće procedure i potraže stručne smjernice od ovlašćenog tijela ili kvalifikovanog pravnog stručnjaka.

MODUL 3: IKT ALATI, DIGITALNA BEZBJEDNOST I BEZBJEDNO POSTUPANJE SA DOKAZIMA

Preporučeno trajanje

90–120 minuta.

Glavni fokus

Svijest o digitalnim rizicima, bezbjedni alati i praktične zaštitne navike.

Predloženi rezultati za učesnike

Materijal za učesnike, bilješke sa diskusije ili kratak akcioni plan.

Ciljevi učenja

- Prepoznati uobičajene digitalne rizike povezane sa prijavljivanjem korupcije.
- Uporediti osnovne bezbjednosne funkcije odabranih komunikacionih alata.
- Razumjeti zašto su metapodaci, uređaji i prakse čuvanja podataka važni.
- Naučiti praktične korake za bezbjednije dokumentovanje i komunikaciju.

Osnovni sadržaj

Digitalni alati mogu učiniti prijavljivanje lakšim, bržim i dostupnijim, ali takođe mogu otkriti identitet, lokaciju, mrežu i ponašanje osobe koja prijavljuje. Mnogi ljudi se fokusiraju na samu poruku i zaboravljaju okolne tragove: metapodatke u dokumentima i fotografijama, slabe lozinke, sigurnosne kopije u oblaku, zajedničke uređaje, prosljeđivanje imejlova, istoriju pregledača ili usluge lokacije.

Za potrebe obuke korisno je uvesti osnovni pristup svjesnosti o prijetnjama. Prije izbora alata, učesnici treba da se zapitaju: Šta pokušavam da zaštitim? Od koga? Koliko su ozbiljne posljedice ako informacije budu otkrivene? Koji nivo anonimnosti ili povjerljivosti mi je realno potreban? Ovo pomaže da se izbjegnu i nepažnja i lažno samopouzdanje.

Nijedan alat nije savršen. Bezbjedna praksa obično nastaje kombinovanjem alata sa dobrim navikama: snažnim lozinkama, dvofaktorskom autentifikacijom, pažljivim postupanjem sa dokazima, ograničenim dijeljenjem, ažuriranim uređajima, opreznom upotrebom javnog Wi-Fi-ja i sviješću o fišingu ili socijalnom inženjeringu.

Kategorija alata	Poruka obuke
Bezbjedna razmjena poruka	Signal se često koristi kao primjer end-to-end enkriptovane razmjene poruka sa jačim funkcijama privatnosti od glavnih platformi koje se primarno koriste za društvenu komunikaciju.
Imejl	Enkriptovane imejl usluge mogu pružiti jaču privatnost od standardnog webmail-a, ali imejl uvijek zahtijeva pažljivo postupanje sa primaocima, priložima i predmetima poruka.
Anonimno pretraživanje	Alati kao što je Tor Browser mogu smanjiti mogućnost praćenja, ali ih treba predstaviti uz praktičan oprez i jasno objašnjenje.
Bezbjedno dijeljenje fajlova	Rješenja kao što je OnionShare ili zaštićene metode prenosa fajlova mogu smanjiti nepotrebno izlaganje prilikom dijeljenja osjetljivih fajlova.
Platforme za prijavljivanje	Namjenski sistemi kao što je GlobaLeaks mogu strukturisati prijave bezbjednije od ad hoc obrazaca ili ličnog imejla.

Bezbjedno postupanje sa dokazima

- Prikupljajte samo ono što je potrebno i zakonito.
- Čuvajte originalne fajlove neizmijenjene kad god je moguće.
- Čuvajte kopije na bezbjednoj lokaciji sa ograničenim pristupom.
- Uklonite metapodatke iz dokumenata ili slika kada je potrebno.
- Izbjegavajte raspravu o osjetljivim dokazima u velikim grupnim četovima ili na glavnim društvenim mrežama.
- Ne ostavljajte uređaje bez nadzora ili otključane.

Praktična vježba poređenja

Učesnici porede dva komunikaciona alata, na primjer Signal i WhatsApp, ili ProtonMail i Gmail. Razmatraju enkripciju, zaštitu identiteta, jednostavnost upotrebe, pretpostavke povjerenja i moguće rizike prilikom dijeljenja osjetljivih informacija.

Šta raditi i šta ne raditi

Radite: pažljivo dokumentujte, provjeravajte izvore, štitite naloge i razmislite prije slanja.

Nemojte: pretpostavljati da brisanje poruke uklanja sve tragove, prosljeđivati osjetljive fajlove bez razmišljanja ili se oslanjati samo na praktičnost kada je rizik visok.

MODUL 4:

ETIKA, INTEGRITET I ULOGA OMLADINSKIH RADNIKA

Preporučeno trajanje

60–90 minuta.

Glavni fokus

Podržavajuća praksa, etičke dileme i bezbjedne granice.

Predloženi rezultati za učesnike

Materijal za učesnike, bilješke sa diskusije ili kratak akcioni plan.

Ciljevi učenja

- Razmotriti etičke dimenzije prijavljivanja nepravilnosti i podrške.
- Pojasniti ulogu i ograničenja omladinskih radnika i facilitatora.
- Vježbati komunikaciju bez osuđivanja i vještine upućivanja.
- Ojačati pristupe zasnovane na integritetu u obrazovanju mladih

Osnovni sadržaj

Omladinski radnici rijetko su formalni istražitelji, ali su često odrasle osobe od povjerenja, mentori ili prve tačke kontakta. Njihova uloga može uključivati slušanje, pomoć mladoj osobi da organizuje činjenice, razgovor o rizicima, upućivanje na podršku i stvaranje obrazovnih prilika u vezi sa integritetom i građanskom odgovornošću.

Povjerljivost je važna, ali su važne i granice. Facilitatori ne treba da obećavaju tajnost koju pravno ili etički ne mogu održati. Kada objelodanjivanje uključuje ozbiljan rizik od štete, ranjivo maloljetno lice ili obaveze obaveznog prijavljivanja, učesnici moraju biti jasno i smireno obaviješteni o tome šta može, a šta ne može ostati povjerljivo.

Etičkopromišljanje je ovdje ključno. Progovoriti može biti čin hrabrosti, solidarnosti i odgovornosti, ali može nositi i posljedice. Dobra obuka ne romantizuje prijavljivanje nepravilnosti. Umjesto toga, pomaže učesnicima da razmišljaju o trenutku djelovanja, dokazima, proporcionalnosti, brizi za sebe i druge i strukturama podrške potrebnim za djelovanje.

Dimenzija	Dobra praksa
Dimenzija	Dobra praksa
Uloga omladinskog radnika	Pažljivo slušati, postavljati pitanja za pojašnjenje, izbjegavati paniku, podržati promišljanje, ohrabriti dokumentovanje i uputiti dalje kada je potrebno.
Šta izbjegavati	Davanje obećanja koja ne možete održati, davanje pravnih garancija, pritisak na osobu da otkrije više nego što želi ili preuzimanje kontrole nad slučajem.
Etičke vrijednosti koje treba naglasiti	Integritet, pravičnost, odgovornost, hrabrost, solidarnost, empatiju i poštovanje propisanog postupka.

Aktivnost igranja uloga

Scenario: mladi učesnik kaže da se novac namijenjen omladinskom projektu koristi za privatne troškove, ali se plaši da će prijavljivanje uticati na buduće mogućnosti. U parovima ili malim grupama, učesnici vježbaju podržavajući prvi odgovor. U osvrtu analizirajte koji jezik je pomogao da se stvori osjećaj bezbjednosti, a koji jezik je povećao pritisak.

Korisna pitanja za prvi odgovor

Šta ste tačno vidjeli ili čuli?

Da li imate dokumente, poruke ili druge dokaze?

Ko već zna za ovo?

Šta je vaša najveća briga u ovom trenutku?

Koja podrška bi vam pomogla da jasnije razmislite o sljedećim koracima?

MODUL 5: METODE PODUČAVANJA I PODIZANJE SVIJESTI

Preporučeno trajanje

75–105 minuta.

Glavni fokus

Dizajn radionice, angažovanje učesnika i dosezanje zajednice.

Predloženi rezultati za učesnike

Materijal za učesnike, bilješke sa diskusije ili kratak akcioni plan.

Ciljevi učenja

- Planirati angažujuće i realistične aktivnosti učenja o prijavljivanju nepravilnosti.
- Odabrati metode koje odgovaraju različitim grupama i vremenskim okvirima.
- Osmisliti jednostavne akcije podizanja svijesti sa praktičnom vrijednošću.
- Povezati antikorupcijsko obrazovanje sa učešćem mladih i građanskim djelovanjem.

Osnovni sadržaj

Podizanje svijesti je najefikasnije kada ljudi ne samo čuju informacije, već ih i primjenjuju. Interaktivne metode kao što su rad na scenarijima, strukturisana diskusija, mapiranje korupcije, poređenje digitalnih alata, dizajn kampanje i igranje uloga čine apstraktne pojmove konkretnijim.

Za kratke radionice, fokusirajte se na jasnoću i praktične zaključke. Za duže formate obuke, kreirajte luk učenja: počnite definicijama i izgradnjom povjerenja, nastavite pravnom i digitalnom pismenošću, a završite etičkim promišljanjem i planiranjem djelovanja. Treneri treba da kombinuju informacije, dijalog i primjenu, umjesto da se oslanjaju na duga predavanja.

Dosezanje usmjereno na mlade može koristiti podkaste, kratke video zapise, diskusije u zajednici, vizuelne postere, školske sesije, vršnjačko obrazovanje, objašnjenja na društvenim mrežama ili kampanje sa temom integriteta. Najsnažnije aktivnosti obično kombinuju emociju, lokalnu relevantnost i praktične smjernice.

Metoda	Zašto funkcionira
Krug za diskusiju	Dobar za otvaranje uvjerenja, strahova i očekivanja u vezi sa progovaranjem.
Studija slučaja	Korisna za analizu rizika, zaštite i donošenja odluka bez izlaganja stvarnih ličnih slučajeva.
Mapiranje korupcije	Pomaže učesnicima da identifikuju gdje se korupcija pojavljuje u svakodnevnom životu i koga pogađa.
Dizajn kampanje	Gradi komunikacione vještine i pretvara učenje u doseganje.
Dnevnik refleksije	Podržava tiše učesnike i dublju ličnu obradu.

Zadatak dizajna kampanje

Grupe kreiraju jednostavnu akciju podizanja svijesti koja uključuje naslov, ciljnu publiku, glavnu poruku, jedan bezbjedan poziv na akciju i dva komunikaciona kanala. Podstaknite ih da izbjegavaju senzacionalizam i da uključe praktične savjete, kao što je gdje potražiti smjernice.

Snažna poruka obično radi tri stvari

Jasno imenuje problem.

Smanjuje strah pokazujući da postoje podrška i bezbjedniji kanali.

Poziva na odgovorno djelovanje umjesto na krivicu ili paniku.

PRIMJER JEDNODNEVNE AGENDE

Sljedeći raspored može se prilagoditi lokalnim radionicama. On uravnotežuje informacije, praksu i refleksiju.

Vrijeme	Sesija
09:00–09:30	Dobrodošlica, predstavljanja, očekivanja i grupni dogovori
09:30–10:30	Modul 1: Razumijevanje zaštite zviždača
10:30–10:45	Pauza
10:45–12:00	Modul 2: Pravni okviri, kanali i zaštita
12:00–13:00	Pauza za ručak
13:00–14:30	Modul 3: IKT alati, digitalna bezbjednost i postupanje sa dokazima
14:30–14:45	Pauza
14:45–15:45	Modul 4: Etika, integritet i uloga omladinskih radnika
15:45–16:30	Modul 5: Podizanje svijesti i dizajn kampanje
16:30–17:00	Evaluacija, akcione tačke i završna refleksija

ANEKSI

ALATI SPREMNI ZA UPOTREBU

Ovi alati se mogu kopirati u materijale za učesnike, štampati posebno ili prilagoditi lokalnim radionicama.

1. Upitnik prije obuke

- Šta za vas znači pojam „zviždač“?
- Da li ste ikada svjedočili korupciji ili neetičkom ponašanju u svom okruženju?
- Da li znate neku organizaciju kojoj se korupcija može bezbjedno prijaviti?
- Koliko biste se osjećali bezbjedno da prijavite korupciju na svom radnom mjestu ili u zajednici?
- Šta mislite, koji su najveći rizici za zviždače?
- Da li znate da li vaša zemlja ima zakone koji štite zviždače?

Skala samoprocjene (1–5): Razumijem prijavljivanje nepravilnosti; znam kako se korupcija može bezbjednije prijaviti; vjerujem da zviždači treba da budu zaštićeni zakonom.

2. Evaluacija nakon obuke

Ocijenite od 1 (veoma loše) do 5 (odlično): jasnoću sadržaja, rad trenera, korisnost teme, praktičnu vrijednost vježbi, ukupno zadovoljstvo.

Otvorena pitanja: Šta ste naučili? Koji dio je bio najkorisniji? Šta bi trebalo unaprijediti u budućim radionicama?

3. Obrazac za prijavu zviždača

Polje	Informacija
Datum prijave	
Ime (opciono)	
Uključena organizacija ili institucija	
Opis problema	
Lokacija incidenta	
Uključene osobe (ako su poznate)	
Dostupni dokazi	
Da li je ovo već prijavljeno na drugom mjestu?	Da / Ne
Željeni način kontakta (opciono)	

4. Kontrolna lista za bezbjedno prijavljivanje

- Provjerite činjenice i pažljivo prikupite dokaze.
- Zaštitite svoj digitalni identitet i naloge.
- Koristite bezbjedne komunikacione alate gdje je to prikladno.
- Potražite savjet od pouzdane NVO, pravnog savjetnika ili nadležne institucije.
- Čuvajte kopije relevantnih dokumenata.
- Ograničite nepotrebno dijeljenje osjetljivih informacija.
- Dokumentujte svaku odmazdu ili neuobičajen pritisak.
- Zaštitite svoju privatnost i mentalnu dobrobit nakon prijavljivanja.

5. Kontrolna lista trenera prije izvođenja sesije

- Da li sam pravne i institucionalne reference prilagodio/la kontekstu zemlje?
- Da li znam gdje bih uputio/la učesnika koji iznese stvarni slučaj?
- Da li sam pripremio/la uvod o bezbjednom prostoru i granicama povjerljivosti?
- Da li su moji primjeri realistični, ali ne i nepotrebno identifikujući?
- Da li imam uravnoteženu poruku koja uključuje i prava i rizike?

ANEKSI

RESURSI I ZAKLJUČNE NAPOMENE

Korisne referentne tačke za dalji rad uključuju Direktivu EU o zaštiti zviždača, standarde Savjeta Evrope, resurse o prijavljivanju nepravilnosti i antikorupciji koje su razvile organizacije civilnog društva, materijale o digitalnoj bezbjednosti pouzdanih aktera za digitalna prava i nacionalne mehanizme prijavljivanja relevantne za svaku zemlju.

Prijavljivanje nepravilnosti nije samo pravni postupak. Ono je i pitanje kulture: da li institucije nagrađuju ćutanje ili podržavaju odgovornost; da li zajednice odbacuju zabrinutosti ili odgovaraju odgovorno; i da li mladi odrastaju vjerujući da je integritet važan u praksi, a ne samo u teoriji.

Ovaj materijal za obuku ima za cilj da podrži facilitatore u izgradnji takve kulture korak po korak. Kombinovanjem pravne pismenosti, etičkog promišljanja, digitalne bezbjednosti i participativnog obrazovanja, omladinski radnici i akteri civilnog društva mogu pomoći u stvaranju okruženja u kojima se progovaranje bolje razumije, pažljivije podržava i djelotvornije povezuje sa javnim povjerenjem i demokratskim životom.

ANEKSI

NAPOMENA O PROJEKTU

Ovaj materijal je razvijen u okviru projekta „With Digitalisation Versus Corruption“ u okviru Erasmus+ Youth 2023 – Izgradnja kapaciteta u oblasti mladih – Zapadni Balkan. Projekat je sufinansiran od strane Evropske unije.

Vodeća organizacija: EPEKA Montenegro. Partnerska mreža koja doprinosi uključuje organizacije iz Slovenije, Belgije, Sjeverne Makedonije, Islanda, Albanije, Njemačke, Češke, Kosova, Srbije, Poljske, Bosne i Hercegovine, Turske i Italije.

ANEKSI

RADNI LIST ZA LOKALNU ADAPTACIJU

Prije izvođenja materijala u određenoj zemlji ili zajednici, facilitatori mogu popuniti kratku kontrolnu listu u nastavku.

- Koje institucije ili organizacije u našem lokalnom kontekstu mogu primiti zaštićenu prijavu ili pružiti smjernice?
- Koji primjeri korupcije ili zloupotrebe moći su najrelevantniji za naše učesnike?
- Koje digitalne alate naša grupa najčešće koristi i koje rizike treba da objasnimo jednostavnim jezikom?
- Koje opcije upućivanja postoje ako je učesniku potrebna pravna, psihosocijalna ili organizaciona podrška?
- Koje djelove ovog materijala treba pojednostaviti za mlađe učesnike ili proširiti za profesionalce?

ANEKSI

ZAVRŠNA REFLEKSIJA ZA UČESNIKE

Korisna završna pitanja za kraj radionice:

- Koja je jedna ideja od danas promijenila način na koji razmišljate o prijavljivanju nepravilnosti?
- Koji je jedan praktičan korak koji biste preduzeli da zaštitite sebe ili nekog drugog u situaciji prijavljivanja?
- Šta bi institucije trebalo drugačije da rade kako bi progovaranje postalo bezbjednije i vjerodostojnije?

Prezentacija organizacija učesnica i njihovih predstavnika u projektu

Naslov	Organizacija	Uloga
Zoran Dabetic	EPEKA Crna gora	Koordinator
Vedran Savić	UDRUZENJE AKUSTIKUM Bosna i Hercegovina	Koordinator
Nermina Simoncic	EPEKA Slovenija	Koordinator
Stefan Simoncic	EPEKA Slovenija	Koordinator
Matej Tisaj	EPEKA RS	Koordinator
Milica Nedeljkovic	EPEKA RS	Pomoćnik koordinatora
Belma Muratovic	EPEKA Crna gora	Pomoćnik koordinatora
Jerica Lorenci	EPEKA Slovenija	Pomoćnik koordinatora
Atli Thor Fanndal	TRANSPARENCY INTERNATIONAL Island	Pomoćnik koordinatora

PARTNERI

EPEKA Montenegro (vodeća organizacija)

Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA djeluje u Beranama, ruralnom području sa visokom nezaposlenošću mladih i ograničenim pristupom neformalnom obrazovanju. U okviru DigitalVSCorrupt koordinira ukupnu realizaciju, upravljanje i praćenje, i vodi nacionalne radionice za izgradnju kapaciteta usmjerene na transparentnost podržanu IKT-om i svijest zajednice u Crnoj Gori.

EPEKA Slovenija

Nevladino socijalno preduzeće aktivno u oblasti građanstva EU, omladinskog rada i inkluzije. EPEKA Slovenija je domaćin partnerskog početnog sastanka, podržava upravljanje i zajednički razvija module transparentnosti zasnovane na IKT-u inspirisane ERAR modelom; takođe je domaćin završne konferencije i podržava diseminaciju na nivou EU.

EPEKA Srbija

NVO iz Niša usmjerena na mlade, sa iskustvom u mobilnosti i inkluziji. U projektu, EPEKA Srbija su-vodi obuke, podržava dijalog mladih Kosovo-Srbija kroz zajedničke aktivnosti sa CET Prizren i pilotira lokalne kampanje o integritetu u javnim službama.

EPEKA Njemačka

Članica mreže EPEKA koja podržava interkulturalno učenje i komunikaciju. Doprinosi prekograničnoj diseminaciji, dizajnu radionica o građanskom angažmanu i medijima, i dokumentovanju dobrih praksi među partnerima.

CET Prizren (Kosovo)

Centar za obrazovanje i obuku Prizren promoviše demokratske vrijednosti i učešće mladih. U DigitalVSCorrupt zajednički dizajnira sadržaj obuke prilagođen mladima, suorganizuje radionice na Kosovu i saraduje sa EPEKA Srbija kako bi ojačao povjerenje, dijalog i antikorupcijsku pismenost među mladima.

Phiren Amenca (Belgija)

Međunarodna romska omladinska mreža sa snažnim kapacitetom dosezanja i zagovaranja. Vodi diseminaciju na nivou EU, podržava mjere inkluzije kroz sve aktivnosti i mentorira timove omladinskih kampanja kako bi došli do različitih publika inkluzivnim narativima.

Transparency International Island

Donosi antikorupcijsku ekspertizu, praktične alate za mapiranje rizika i prijavljivanje, i suautor je djelova priručnika za omladinski rad o korupciji u javnim institucijama i putevima odgovornosti.

Институт за применети истражувања за бизнис (Sjeverna Makedonija)

Podržava segment „Korupcija u poslovanju“ sesijama o rizicima javnih nabavki, sukobima interesa i izjavama integriteta MSP. Suorganizuje nacionalne radionice sa komorama i preduzetnicima.

QENDRA Open Doors (Albanija)

Centar civilnog društva usmjeren na mlade koji uključuje zajednice u neformalno obrazovanje i građansko djelovanje. Vodi radionice izgradnje kapaciteta u Albaniji i doprinosi studijama slučaja o integritetu lokalnih usluga.

Europe for You (Češka):

Podržava komunikaciju, dizajn kampanja i kreativne formate diseminacije.

FEIO (Poljska)

Fondacija za obrazovanje i dosezanje koja doprinosi dizajnu aktivnosti zasnovanih na istraživanju, brzim anketama i alatima za evaluaciju prije/poslije prilagodljivim omladinskim okruženjima.

AKUSTIKUM (Bosna i Hercegovina)

Kulturna organizacija koja koristi kreativne medije i audio-vizuelne metode. Su-vodi tri video-simulacijska rezultata o temama javnog sektora, poslovanja i prijavljivanja nepravilnosti, uključujući izradu scenarija i omladinsko su-kreiranje.

LIDOSK (Turska)

Organizacija za razvoj mladih fokusirana na građanske vještine i dijalog. Domaćin je radionica u Turskoj i doprinosi metodama facilitacije za različite grupe.

Arcigay (Italija)

Nacionalna organizacija civilnog društva sa ekspertizom u obrazovanju zasnovanom na pravima i facilitaciji bezbjednog prostora. Doprinosi strategijama inkluzije, etičkim protokolima i porukama kampanja o jednakosti i integritetu.

Svi partneri saraduju putem mesečnih koordinacionih poziva, zajedničkih predloga i zajedničkih poseta za praćenje.

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

DIGITAL VS CORRUPT

